

Contribuții privind criza monetară din Transilvania în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea și reforma monetară a lui Gabriel Bethlen

Florin CIULAVU*

INTRODUCERE

În prima parte a secolului al XVII-lea, Transilvania a cunoscut o perioadă de criză economică resimțită și în plan monetar. Principii transilvăneni băteau monede în cantitate mică, iar piesele divizionare locale aproape că lipseau. În aceste condiții, în circulația monetară a principatului au pătruns în cantități mari monede străine depreciate, care au ruinat economia principatului și au produs un adevărat haos în cadrul monetărilor locale. Atelierele monetare au început să bată monede după sistemul celor străine care conțineau argint în cantitate mică, fapt ce a dus la pierderea de sub controlul principilor a multora dintre ele, care, ulterior, au fost închise sau mutate în alte orașe. Toată situația descrisă se datorează în mare parte luptelor politice interne și războaielor în care Transilvania era angrenată. Totodată, de aici nu trebuie omiși concesiunile monetărilor și meșterii monetari, care în unele situații au fost implicați în falsificarea de monede.

Un important instrument de lucru pentru studiul perioadei în discuție este reprezentat de Documentele Dietelor Transilvaniei¹, fără de care nu se poate face o analiză corectă și completă a crizei monetare de la începutul secolului al XVII-lea. De asemenea, informații importante despre situația economică din această perioadă sunt furnizate de către Georg Kraus într-o lucrare capitală pentru studiul perioadei domniei lui Gabriel Bethlen², care, mai târziu, a fost tradusă și în limba română³. Coroborând informațiile cuprinse în paginile acestor volume cu cele existente în bibliografia de specialitate, se poate realiza un studiu cu privire la situația monetară a principatului în perioada 1600-1629. Totodată, trebuie rezolvată problema reformei monetare instituită de Gabriel Bethlen, pentru care aproape de fiecare dată este prezentată ca dată de început anul 1625, însă studiind Documentele Dietelor Transilvaniei, constatăm că a început mai devreme, din anul 1618⁴.

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; florinciulavu@yahoo.com.

¹ S. Szilágyi, *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*, Budapesta: VI, 1608-1614, 1880; VII, 1614-1621; VIII, 1621-1629, 1882 (în continuare EOE VI-VIII).

² G. Kraus, *Siebenbürgische Chronik des Schässburger Stadtschreibers 1608-1665*, I-II, Viena, 1862-1864.

³ Idem, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, traducere și studiu introductiv de G. Duzinchevici și E. Reus-Mârza, București, 1965.

⁴ EOE VII, XV, 12-25 aprilie 1618, p. 84-92.

CRIZA MONETARĂ

Primii ani ai secolului al XVII-lea au fost foarte grei pentru monetăriile transilvănene, care, din lipsa de metal prețios, au recurs în multe rânduri la baterea monedelor din cupru argintat sau doar din cupru. Este cert faptul că Transilvania a traversat o perioadă foarte dificilă din toate punctele de vedere, lucru observat și în plan monetar, unde majoritatea monedelor divizionare erau poloneze, maghiare și austriece. În Polonia, emiterea de monede mărunte a fost oprită în anul 1627 de Sigismund al III-lea⁵, iar monedele de 1½ groși, emise în perioada 1614-1632 de statul polonez, sunt foarte des întâlnite în tezaurele monetare din Transilvania⁶.

Perioada cuprinsă în intervalul 1600-1609 este caracterizată în primul rând prin luptele purtate de principii transilvăneni pentru ocuparea tronului, lupte care au avut urmări grave și pe plan monetar. Astfel, în monetăriile locale s-au bătut monede în cantități mici, ducând la pătrunderea în număr foarte mare a monedelor străine pe piața transilvăneană. După cum se poate observa în tabelul I⁷, activitatea monetăriilor în perioada 1600-1609 a fost redusă, fiind bătute puține tipuri monetare. Începând cu domnia lui Gabriel

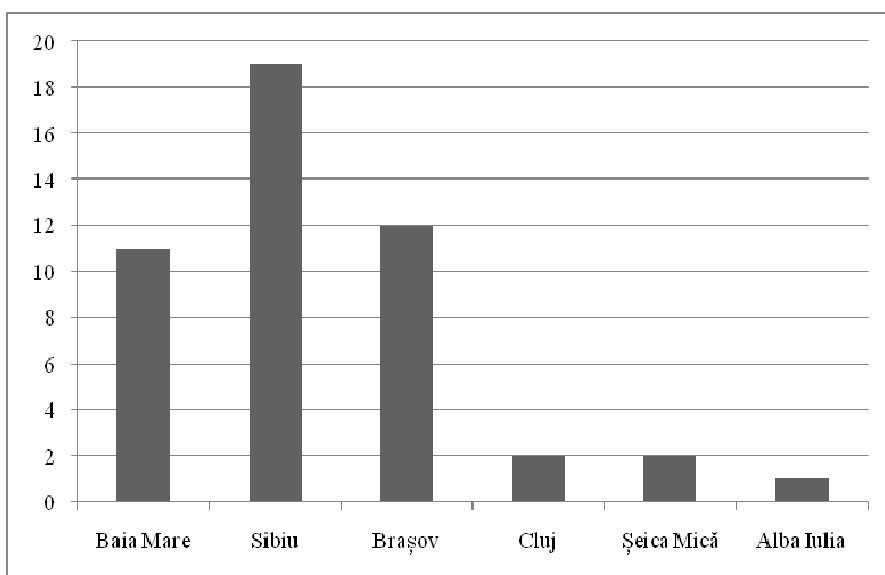

Fig. 1. Pondere tipurilor monetare bătute în monetăriile transilvănene în perioada 1610-1613.

⁵ E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, I, reprint, Graz, 1957, p. 170.

⁶ A-M. Velter, L. Dumitriu, *Tezaurul de secol XVII de la Șopteriu. Studiu de orfevrărie și numismatică*, Cluj-Napoca, 2012, p. 37. Vezi și F. Pap, *Dreipölkeri și polturi în tezaure monetare din Transilvania*, BSNR, 92-96, 1998-2003, p. 215-220. Pentru tezaurizarea monedelor în Transilvania, vezi I. Winkler, *Considerații asupra tezaurelor medievale descoperite în Transilvania*, CN, 5, 1983, p. 165-170.

⁷ În tabel nu am inclus monedele pentru care nu se cunoaște atelierul unde au fost bătute, deoarece acestea vor fi analizate separat. Tabelul este realizat pe baza informațiilor din A. Hess, *Die Siebenbürgischen Münzen des Fürstlich Montenuovo'schen*

Münzcabine, Frankfurt am Main, 1880 (abreviat Hess); A. Resch, *Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur gegenwart*, Sibiu, 1901 (abreviat Resch); MBR; L. Popa, *Monede brașovene din colecția muzeului*, Brașov, 1982 (abreviat Popa); A.-M. Velter, *Catalogul monedelor Principatului Transilvaniei. Colecția „Ing. Constantin Orghidan”*, București, 1994 (abreviat Velter); B. Proklisch, H. Emmerig, M. Heintz, M. Zavadil, S. Heinz, *Repertorium zur Neuzeitlichen Münzprägung Europas, Band XVIII, Südosteuropa*, Veröffentlichungen des Institutes für Numismatik Wien, Band 5, Viena, 1999 (abreviat RNMES); vezi și recenzia lui E. Nicolae asupra ultimei lucrări în BSNR, 92-96, 1998-2003, p. 442-450.

Báthory, a crescut producția monetară a Transilvaniei, însă s-au și falsificat foarte multe monede, mai ales în timpul principelui Gabriel Bethlen. Nu sunt cunoscute tirajele monedelor bătute de monetăriile transilvănene în această perioadă, dar numărul mic al descoperirilor monetare poate fi un indiciu cu privire la cantitatea de monede puse în circulație.

În Dieta din anul 1609 s-a stabilit ca în anii 1610-1613 să se bată monede doar la Baia Mare⁸, însă hotărârea nu a fost respectată. În această perioadă, în Transilvania au funcționat șase ateliere monetare (la Baia Mare, Sibiu, Brașov, Cluj, Alba Iulia și Șeica Mică), fiind bătute în total 41 de tipuri monetare (vezi ponderea lor în fig. 1), la care se adaugă o gamă mare de monede bătute în una sau mai multe monetării necunoscute (pentru cele din urmă, vezi tabelul III).

Analizând tabelul II⁹, constatăm că în perioada 1610-1613 atelierele monetare transilvănene au bătut o gamă variată de monede, de la piese de valoare mare, de 10 ducăți cu caracter jubiliar, la cele de valoare mică, reprezentate de dinari și chiar groși de cupru. Conform tabelului, în Transilvania au funcționat în această perioadă două monetării care au avut o slabă activitate, Alba Iulia și Șeica Mică, de unde sunt cunoscute piese de 3 groși respectiv de un ducat. Cea mai intensă activitate a avut-o monetăria de la Sibiu, fiind urmată de cele de la Baia Mare și Brașov (vezi fig. 1).

Conform tabelelor I-II și fig. 1, activitatea de batere de monedă în Transilvania diferă mult de la o monetărie la alta, din toate punctele de vedere, chiar dacă statistica este realizată pentru perioade scurte, adică 1601-1609 și 1610-1613. Aici se mai adaugă datele cunoscute privitoare la situația atelierelor monetare în perioada domniei lui Gabriel Bethlen, care, coroborate cu cele din intervalul 1601-1613, oferă o imagine generală a monetăriei transilvane, ajutând la identificarea anumitor nereguli prilejuite de baterea ilegală de monede. În continuare, vom analiza situația fiecărei monetării, începând cu cea de la Baia Mare, întrucât este singura cu drept de emiteră în intervalul 1610-1613 și cea mai importantă din Transilvania în perioada pe care o analizăm. Precizăm că monetăriile transilvănene care au funcționat oficial în perioada domniei lui Gabriel Bethlen au fost cele de la Baia Mare, Sibiu, Alba Iulia și Cluj¹⁰.

Monetăria de la Baia Mare. Constatăm că la Baia Mare s-au bătut 11 tipuri de monede, cu mai multe variante pentru fiecare. Ducății de aur, cu multiplii și submultiplii lor, au fost bătuți în tiraj limitat, însă piesele de valoare mică s-au bătut în tiraje mai mari, cu scopul de a asigura în primul rând necesarul de monedă pe piața locală maramureșeană. În general, piesele de valoare mare, cum sunt ducății, se băteau pentru plata haraciului către Poartă și mai puțin pentru a fi puse în circulație.

În timpul domniei lui Gabriel Bathory, monetăria de la Baia Mare a fost concesionată de Gerhard Lisibona, care a contribuit decisiv la decăderea ei prin baterea ilegală a mai multor tipuri monetare, înlocuind monedele de argint cu cele de cupru. Astfel, profitul lui era foarte mare. Abuzurile lui Lisibona au determinat Dieta să îl schimbe, pentru a stopa neregulile privind baterea de monede, care „au distrus reputația Transilvaniei”¹¹. Comisarul regal Zsigmond Forgách a avertizat în anul 1613 că trebuie stopată falsificarea în masă, iar el a anunțat că era dispus să se mute în Transilvania pentru a se ocupa de această problemă¹².

Doi ani mai târziu, locuitorii din Maramureș au depistat că marea majoritate a dinarilor erau falși și au refuzat să îi mai folosească. La 9 iulie 1615, Gabriel Bethlen le-a trimis o scrisoare maramureșenilor prin care le cerea să recunoască toate cele trei tipuri de dinari¹³. Ne întrebăm de ce principele a reacționat

⁸ L. Huszár, *Az Erdélyi pénzverés története*, în *A történeti Erdély*, Budapesta, 1936, p. 517.

⁹ Tabelul este realizat pe baza informațiilor din Resch; L. Huszár, *Az Erdélyi . . .*, p. 517; idem, *Bethlen Gábor pénzei*, Cluj, 1945; Popa, p. 97; Velter, p. 27-35; RNMES.

¹⁰ Velter, p. 36; câteva date despre funcționarea monetăriilor transilvănene în perioada analizată la O. Iliescu, *Istoria monetei*

în România (c. 1500 î.e.n.-2000), *Cronologie – Bibliografie – Glosar*, București, 2002, p. 66-67.

¹¹ Pentru deprecierea monedelor în perioada lui Gabriel Bethlen, vezi O. Oargă, *Tezaurul monetar medieval de la Șeușa (Jud. Alba)*, *Apulum*, 43, 2006, 2, p. 138.

¹² L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 14.

¹³ *Ibidem*, p. 14-15.

astfel, știind că cel puțin un tip de dinari erau de cupru, deci falși. Considerăm că monetăria maramureșană de la Baia Mare a introdus în circulație ilegal monede false, în paralel cu emisiunile oficiale.

În Dieta din 12-25 aprilie 1618¹⁴ s-a discutat foarte mult despre înființarea după anul 1615 a unui număr mare de ateliere monetare clandestine, închiderea lor și posibilitățile prevenirii actelor ilegale care au contribuit la ruina economia principatului, însă rezultatele nu au fost cele așteptate. Se pare că în unele situații falsificatorii topeau tunuri vechi, iar din metalul rezultat băteau monede în cantități foarte mari, astfel încât se poate spune că atelierele monetare clandestine concureau cu monetăriile oficiale. Elementele de siguranță de pe monede nu erau foarte complicate sau lipseau complet, astfel puteau fi ușor reproduse¹⁵.

Se pare că în circulație s-au aflat și mulți ducați falși, deoarece în Dieta de la Alba Iulia din anul 1616¹⁶ s-a vorbit foarte mult despre ducații de fier, cupru sau staniu¹⁷. Cu toate că populația era obligată să folosească „ducații buni”¹⁸, s-a dovedit că această măsură nu a avut prea mult succes, deoarece la Sighișoara se falsificau monede în continuare¹⁹. Așadar, în Dieta întrunită în 4-23 mai 1617²⁰ s-au stabilit sancțiuni drastice împotriva falsificatorilor²¹. Aici trebuie menționat că sunt cunoscute foarte puține cazuri în care, până la 1620, cei care erau prinși falsificând monede au fost pedepsiți.

Într-un document, datat 13 iunie 1617²², sunt amintiți „cinci mii de fiorini ungurești bani buni”²³. Într-un alt document, datat 15 noiembrie 1626²⁴, sunt amintiți „100 de fiorini ungurești bani buni”²⁵. În Dieta de la Sighișoara a fost discutată problema „groșilor albi”²⁶. S-au aplicat sancțiuni și Dieta a cerut să nu se mai bată astfel de monede, în caz contrar monetăria urma să fie mutată la Cluj²⁷. Se pare că principala soluție adoptată în cadrul Dietelor pentru stoparea falsificării de monede era mutarea atelierului monetar în alt oraș, așa cum s-a întâmplat în anul 1618, când monetăria de la Cluj a fost mutată la Alba Iulia din cauza faptului că acolo se băteau monede ilegal.

Monetăria de la Sibiu a fost închisă în anul 1615²⁸, urmând a fi redeschisă în mod oficial după anul 1620. În perioada când monetăria nu avea drept de emisie, s-a continuat baterea de monede, de la cele de valoare mare, de 10 ducați, până la groși de cupru, groși argințați și dinari. Între cele 16 tipuri monetare se află și monede care s-au bătut doar la Sibiu, fiind inovații ale meșterilor monetari locali: 10 ducați unifață, guldeni de necesitate și taleri de necesitate unifață.

Monetăria de la Brașov. Seria monedelor introduse pe piață fără acordul Dietei continuă cu cele de la Brașov, unde s-au bătut 10 tipuri, cu variante. Se disting piesele de 10 ducați, considerate medalii cu caracter jubiliar²⁹, și cele de 2 taleri, care pentru această perioadă sunt cunoscute doar din atelierele monetare de la Brașov³⁰ și Sibiu³¹. În epoca modernă au fost identificate 40 de ștanțe ale monedelor bătute la Brașov care au fost considerate false; acestea au fost confiscate de Ministerul Regal de Finanțe și date Muzeului din Budapesta³².

¹⁴ EOE VII, XV, 12-25 aprilie 1618, p. 84-92.

¹⁵ *Ibidem*, p. 87.

¹⁶ *Ibidem*, XLII, 17 aprilie-7 mai 1616, p. 320-333.

¹⁷ *Ibidem*, p. 324.

¹⁸ *Ibidem*, LVII, 9 octombrie-7 noiembrie 1616, p. 386-402.

¹⁹ *Ibidem*, p. 391.

²⁰ *Ibidem*, LXVIII, 4-23 mai 1617, p. 431-438.

²¹ *Ibidem*, p. 433.

²² A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, IX. *Acte și scrisori (1614-1636)*, București, 1937, p. 142-144, doc. 120.

²³ *Ibidem*, p. 144.

²⁴ *Ibidem*, p. 278-280, doc. 222.

²⁵ *Ibidem*, p. 279.

²⁶ Se folosea termenul de *fejér garas* (gros alb) pentru monedele proaspăt bătute care nu erau de argint; L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 14, nota 43.

²⁷ *Ibidem*, p. 15.

²⁸ *Ibidem*, p. 6.

²⁹ Velter, p. 33.

³⁰ Popa, p. 97; RNMES p. 43, nr. 5/1.

³¹ Resch, p. 48, nr. 6; RNMES p. 46, nr. 6/1.

³² Popa, p. 17. Cele 40 de ștanțe se repartizau astfel pe categorii monetare; 5 ex. – taleri brașoveni din anii 1600-1602, 4 – taleri pătrați din 1601, 2 – talerul din 1612; 8 – talerii lui Mihail Apafi din 1664, 1665, 1667 și 1672; 20 – grosul din

Se pare că și în acest atelier monetar se falsificau monede în cantitate foarte mare³³. Acest proces a început în anul 1601 și a fost intensificat după moartea cămerarului Michael Weiss. În anii 1601-1602 și 1612-1615, monetăria brașoveană a bătut monede orășenești³⁴, însă fără acordul Dietei. Se pare că Sigismund Bathory le-a acordat brașovenilor dreptul să bată monede, începând din anul 1602³⁵. În anii 1612-1613 s-au bătut doar monede de argint, ducați (de 10 și 1 ducat), taleri, guldeni și groși, în condițiile în care ducații ar fi trebuit să fie din aur, iar în anii 1614-1615 s-au bătut doar monede de valoare mică, din argint și bronz³⁶.

În timpul luptelor dintre orașul Brașov și principele Gabriel Bathory, la 4 iunie 1612, din cauza lipsei de monede și de metal, Sfatul orașului a răscumpărat de la cetățeni bijuterii și obiecte de argint care urmau a fi topite, iar metalul rezultat urma a fi folosit pentru baterea monedelor. Astfel, s-au strâns aproximativ „20 de mărci de la fiecare”, cumpărate cu 9 florini pentru o marcă. Se pare că din metalul strâns s-au bătut monede până în anul 1615, când Dieta întrunită la Alba Iulia a scos din circulație groșii brașoveni³⁷.

În Dieta din anul 1615³⁸ s-a denunțat „traficul cu monede” bătute la Brașov. Groșii³⁹ bătuți aici în anul 1615 nu aveau nicio valoare, decât cea a metalului și nu erau recunoscuți⁴⁰. În anii 1616-1617 s-au luat măsuri împotriva traficului cu ducați falși. Regele dorea închiderea acestei monetării, însă principele Transilvaniei nu voia să renunțe la ea, iar aceasta și-a continuat activitatea prin baterea monedelor de valoare mică (groși și dinari). Ne întrebăm de ce Gabriel Bethlen nu dorea să închidă monetăria în condițiile în care cunoștea practicile ilegale de acolo? Vom încerca în continuare să răspundem la această întrebare. În Dieta de la Alba Iulia din anul 1617 s-a luat decizia ca monetăria de la Brașov să nu mai bată monede timp de doi ani și jumătate, iar piesele emise acolo să nu mai fie acceptate în circulație⁴¹. Interdicția nu a fost respectată, principele permițând în continuare ca monetăria să producă piese bune, dar și false. Abia începând din anul 1618, s-au stopat, cel puțin temporar, contrafacerile după ducați în acest atelier monetar⁴². Cel mai probabil, principele avea un câștig substanțial pentru că permitea funcționarea acestui atelier monetar, motiv pentru care nu dorea închiderea lui.

Gabriel Bethlen a încercat să introducă în circulație un nou tip de groși, bătuți în anii 1617-1619⁴³, însă din cauza faptului că în circulație încă se afla o cantitate mare de monede false, această nouă variantă a piesei de 1 groș nu a avut prea mult succes, ca și în cazul groșilor lați⁴⁴ emiși înaintea acestora. În consecință, cele două tipuri de groși și groși lați nu s-au mai emis și în anii următori.

În Dieta din anul 1619, întrunită la Alba Iulia, s-a discutat din nou despre problema falsificării de monede, deoarece se falsificau foarte mult piesele de 5 groși și de un dinar⁴⁵. Cu toate acestea, se pare că o cantitate mare de ducați și groși falși proveneau din Polonia, care, pe lângă Transilvania, mai alimenta și Riga, Elbing, Lituania și Schweidnitz cu bani falși. În anul 1613, Zsigmond Forgách a interzis acceptarea în circulație a groșilor polonezi falși⁴⁶.

Continuăm prezentarea cu atelierele monetare care au avut o slabă activitate, precum Cluj, Alba Iulia, Șeica Mică și unul sau mai multe ateliere monetare necunoscute, deoarece și acestea au contribuit la

1613-1614; 1 – ducatul brașovean (*ibidem*, p. 16-17). Menționăm că nu se cunosc taleri bătuți de monetăria brașoveană în anul 1600.

³³ EOE VII, XXIV, 3-19 mai 1615, p. 253.

³⁴ Popa, p. 11. Pentru monedele bătute la Brașov în perioada 1601-1615, vezi *ibidem*, p. 97, tabelul II – *Emisiuni monetare brașovene-secolul XVII*.

³⁵ *Ibidem*, p. 17, nota 36.

³⁶ *Ibidem*, p. 17.

³⁷ *Ibidem*, p. 17-18.

³⁸ EOE VII, XXIV, 3-19 mai 1615, p. 249-262.

³⁹ Pentru groșii bătuți la Brașov vezi Velter, p. 33-35, nr. 254-277.

⁴⁰ L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 16.

⁴¹ *Ibidem*, p. 17.

⁴² Idem, *Az Erdélyi . . .*, p. 517.

⁴³ Idem, *Bethlen . . .*, p. 15.

⁴⁴ Pentru aspecte privind terminologia utilizată în descrierea monedelor, vezi *ibidem*, p. 15, nota 47.

⁴⁵ EOE VII, LXXXIII, 5-26 mai 1619, p. 511-531; vezi, în acest sens, și L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 12.

⁴⁶ L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 17.

dezvoltarea circulației monetare în Transilvania, chiar dacă dispunem de foarte puține informații privitoare la monedele bătute de ele.

Monetăria de la Cluj se pare că a bătut doar piese de aur (10 ducați, 3 ducați, 2 ducați, 1 ducat și ¼ ducat) și argint (taler și ½ taler), fără a fi cunoscute și emisiuni de valoare divizionară. A fost închisă în anul 1618 deoarece bătea monede false în cantități mari, iar meșterii monetari și dotările monetăriei au fost transferate la nou-înființata monetărie de la Alba Iulia⁴⁷.

Monetăria de la Șeica Mică este foarte puțin cunoscută în literatura de specialitate, fiind atestate doar două tipuri de monede emise în anul 1610: 1 ducat⁴⁸ și 3 groși⁴⁹.

Monetăria de la Alba Iulia. De la Alba Iulia sunt cunoscute foarte puține monede de 3 groși, bătute ilegal de Gabriel Báthory în anii 1610⁵⁰, 1611⁵¹ și 1613⁵². În timpul domniei lui Gabriel Bethlen s-a luat decizia înființării monetăriei albaiuliene, care a funcționat o scurtă perioadă de timp, din 1618 până în 1622, când a fost redeschisă monetăria de la Cluj. În perioada 1618-1620, în Transilvania a funcționat legal doar monetăria de la Alba Iulia⁵³. Aici au fost emise șapte tipuri de monede (10 ducați, 5 ducați, ducat, ¼ ducat, taler, groș, dinar) în 67 de variante⁵⁴. Sunt cunoscute și monede fără siglă de monetărie, însă analizând iconografia lor, pot fi atribuite monetăriei albaiuliene. Pentru perioada în discuție, atelierul monetar din capitala principatului nu a avut un rol foarte important în ceea ce privește activitatea de batere de monede, funcționând o scurtă perioadă de timp, în comparație cu mult mai cunoscutele ateliere de la Baia Mare, Sibiu și Brașov.

Ateliere monetare necunoscute. Pe parcursul secolului al XVII-lea, în Transilvania au funcționat și ateliere monetare care au rămas încă neidentificate. Din cauza faptului că pe monede nu au fost aplicate siglele monetărilor, acestea ridică anumite semne de întrebare în privința legalității lor. Astfel, s-au bătut o gamă mare de monede despre care nu se știe în acest moment dacă au fost bătute legal sau ilegal, deoarece pentru această perioadă nu sunt cunoscute documente ale monetărilor în care să fie menționate monede fără siglă. În tabelul III am inclus piesele bătute în ateliere monetare necunoscute în perioada 1605-1627. Constatăm că lista monedelor pentru care nu se cunoaște atelierul monetar este relativ mare, însă dintre acestea se diferențiază câteva piese pentru care se poate presupune monetăria, în funcție de iconografia monedelor. Spre exemplu, reprezentările de pe moneda de 1 ducat emisă de monetăria de la Alba Iulia în anul 1620 apar și pe o altă piesă cu aceeași valoare nominală, dar care nu are sigla monetăriei.

REFORMA MONETARĂ A LUI GABRIEL BETHLEN

Am oferit câteva date despre reforma monetară a lui Gabriel Bethlen într-un studiu asupra monedelor bătute de principele transilvănean la Alba Iulia⁵⁵, unde atrăgeam atenția asupra faptului că reformarea sistemului monetar s-a realizat pe parcursul mai multor ani, revirimentul fiind îngreunat de o serie de factori precum războiul de 30 de ani în care Transilvania era implicată, luptele purtate de principe pentru cucerirea Ungariei, suzeranitatea otomană și plata haraciului către Poartă, cantitatea mare de monede străine care a ajuns pe piața monetară a Transilvaniei etc.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁸ MBR, p. 116.

⁴⁹ RNMES p. 19, nr. 13/3.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Hess, nr. 496; Resch, nr. 138; RNMES, p. 19, nr. 13/4.

⁵² J. Érdy, *Erdély érmei képtasz*, Pesta, 1862, pl. VIII, nr. 8; Hess, nr. 497; Resch, nr. 205; RNMES, p. 19, nr. 13/6.

⁵³ L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 6.

⁵⁴ F. Ciulavu, *Aspecte privind activitatea monetăriei de la Alba Iulia în timpul principelui Gabriel Bethlen (1613-1629)*, în *Caietele CIVA*, II, 2013, anexa 1, p. 167-182; anexa 2, p. 182.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 147-199.

În Dieta întrunită la 12-15 aprilie 1618⁵⁶ au fost aprobate schimbările propuse de principe pe plan monetar, însă considerăm că reforma monetară a fost pusă în aplicare în două etape: mai întâi, în anul 1620, când s-au luat unele măsuri împotriva falsificatorilor, și apoi în 1624-1625, când se constată creșterea procentului de metal prețios din compoziția monedelor și a parametrilor acestora. După alte opinii, fenomenul a început în anul 1625, când Gabriel Bethlen a semnat o convenție cu Ferdinand al II-lea, prin care principele se obliga să bată „bani buni” de argint și să retragă din circulație monedele cu un conținut slab de metal prețios⁵⁷. Trebuie însă avut în vedere faptul că după anul 1625 în Transilvania a mai funcționat doar monetăria de la Baia Mare, care a emis monede în cantități destul de mici.

Din cauza faptului că în a doua parte a secolului al XVI-lea și în prima parte a celui următor în Transilvania se falsificau monede în cantitate mare⁵⁸, Gabriel Bethlen a introdus o serie de prevederi împotriva falsificatorilor și prin acțiunile sale a contribuit decisiv la reformarea sistemului monetar transilvănean, care la acel moment era în declin⁵⁹. Una dintre cele mai importante măsuri întreprinse în această perioadă a fost instaurarea regulii „bani buni”, ceea ce presupunea că toți ducații și talerii care urmau să fie emiși în monetăriile din Transilvania să își păstreze constant titlul metalului⁶⁰. O altă măsură importantă a fost interzicerea monedelor străine în circulația monetară din Transilvania. În Dieta din 12-25 aprilie 1618⁶¹ li se interzice negustorilor „greci” (din Imperiul otoman) să mai facă comerț cu aur și argint neprelucrat, pe care urmau să îl scoată din Transilvania. Totodată, aceștia nu mai aveau voie să schimbe monedele bune (transilvănene) cu cele rele (monedele străine depreciate), pedeapsa fiind confiscarea mărfurilor și a banilor⁶².

Se pare că negustorii „greci” erau cei mai mari „traficanți” de aur și monede transilvănene⁶³, ei primind mai multe interdicții în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima parte a secolului următor⁶⁴. Li se interzicea scoaterea din Transilvania a foilor de aur, iar celor prinși că dețineau asupra lor astfel de bunuri, le erau confiscate. În 1610, „grecii” au primit aceeași interdicție în urma plângerilor negustorilor sași, care au suferit mari pierderi din cauza lor. Apoi, „în 1613 împotriva *grecilor* care umblă prin diverse târguri și adună bani, aur și vite și le scot din țară se pronunță o nouă interdicție”⁶⁵. Aceste probleme au fost analizate în Dieta întrunită la 20-29 octombrie 1613⁶⁶, însă fără prea mari rezultate, deoarece mai târziu, în Dieta din 14 mai-6 iunie 1623⁶⁷, s-a discutat din nou despre acești negustori, solicitându-se noi pedepse pentru ei.

Gabriel Bethlen considera că marea majoritate a monedelor false erau aduse în țară, nu se băteau aici⁶⁸, iar comerțul a fost paralizat din cauza afluxului de numerar străin depreciat. Este evident că principele avea dreptate în privința monedelor străine false care au fost introduse în circulație, însă, în același timp, credem că dorea să acopere într-un fel sau altul faptul că și el a contribuit câțiva ani la falsificarea de monede, permițându-le și încurajându-i pe falsificatori să recurgă la această modalitate de îmbogățire rapidă,

⁵⁶ EOE VII, XV, 12-25 aprilie 1618, p. 84-92.

⁵⁷ C. Toma, *Un tezaur monetar descoperit în localitatea Chișcău, jud. Bihor (sec. XVII)*, în I. Glodariu, G. Gheorghiu (ed.), *Studii de Istorie și Arheologie. Omagiu cercetătorului Dr. Eugen Iaroslavschi*, Cluj-Napoca, 2010, p. 292.

⁵⁸ MBR, p. 117, 247-248. La informațiile existente se adaugă un număr mare de falsuri de epocă ce se află la vânzare pe diverse site-uri de licitații din țară și din străinătate.

⁵⁹ Pentru monede false descoperite în Transilvania, vezi și A.-M. Gruia, L. Dumitriu, *Tezaurul de secol XVII de la Șopteriu. Studiu de orfevrărie și numismatică*, Cluj-Napoca, 2012, p. 29.

⁶⁰ L. Huszár, *Az Erdélyi . . .*, p. 517.

⁶¹ EOE VII 1881, LXXV, 12-25 aprilie 1618, p. 476-483.

⁶² *Ibidem*, p. 477; vezi și M. Dan, S. Goldenberg, *Regimul comercial al negustorilor balcano-levantini în Transilvania în secolele XVI-XVII*, în *Apulum*, 7, 1968, 1, p. 558.

⁶³ M. Dan, S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 557.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 545-560.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 557-558; A.I. Gonța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII*, ediție, prefață, bibliografie și indice de I. Caproșu, București, 1989, p. 179-180.

⁶⁶ EOE VI 1880, III, 20-29 octombrie 1613, p. 367-368.

⁶⁷ EOE VIII 1882, X, 14 mai-6 iunie 1623, p. 123-135.

⁶⁸ L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 14.

dar care a contribuit la ruina economiei principatului. Însă, pe la 1618, Bethlen a interzis falsificarea și a luptat pentru restabilirea monedei transilvănene de bună calitate.

Abia din anul 1618, monetăriile din Transilvania au început să emită „monedă bună”, fiind introduse în circulație noi tipuri monetare și în tiraje mai mari decât până atunci. Noile monede erau mult mai frumoase decât cele bătute anterior reformei. Vitali Umlauf considera că principii transilvăneni băteau monede cât mai atractive pentru a putea concura cu cele străine și pentru a circula și în afara granițelor⁶⁹. Considerăm că monedele transilvănene erau foarte frumoase datorită faptului că în Transilvania existau meșteri orfevieri foarte iscusiți care realizau ștanțele monetare⁷⁰, și nu pentru a circula și în afara granițelor principatului. În general, monedele care conțineau metal prețios în cantitate mare aveau o arie de circulație destul de vastă, chiar dacă nu prezentau o iconografie foarte frumoasă⁷¹. Spre exemplu, este cunoscut un caz când Gabriel Bethlen a plătit un artist din Târnava care i-a realizat un portret special pentru monetărie⁷². Prin introducerea de noi ornamente, o parte dintre acestea prezentau caracteristici comune cu cele din regat⁷³. Totodată, au fost introduse câteva elemente de siguranță și s-au adus ștanțe noi din străinătate, totul pentru a se stopa pe cât posibil falsificarea și pentru creșterea producției monetare. Dieta a acceptat prin vot introducerea noilor ștanțe și s-au stabilit valorile și calitatea monedelor care urmau să fie bătute⁷⁴.

Una dintre cele mai importante acțiuni întreprinse de Gabriel Bethlen pentru reformarea sistemului monetar transilvănean și pentru eficientizarea monetăriilor, a fost solicitarea în Dietă și aprobarea aducerii meșterilor străini. Aceștia beneficiau de multe facilități în Transilvania. Spre exemplu, dacă se înțelegeau cu proprietarii de pământ, puteau deschide mine de aur și argint în orice loc⁷⁵. Considerăm că aceasta nu a fost o măsură foarte bună deoarece, în mod normal, monetarii nu ar fi trebuit să posedă mine și în felul acesta s-ar fi prevenit eventuale abuzuri.

S-a reglementat circulația metalelor prețioase și răscumpărarea monedelor uzate care erau scoase din circulație, fără a fi precizată rata de schimb a celor scoase din circulație. Toate aceste măsuri aveau drept scop evitarea unor pagube pentru vistieria statului. În pierdere era populația, cei care schimbau monede. S-au decretat pedepse aspre pentru cei care falsificau monede. Valoarea ducatului a fost stabilită la 9 dinari⁷⁶, iar în Dieta din 1619⁷⁷ a fost restabilită la 10 dinari⁷⁸. Totodată, a fost interzisă exportarea tablelor de aur și argint neprelucrate, iar comercianții străini nu aveau voie să exporte monede transilvănene⁷⁹.

Baterea ilegală de monede a continuat și după reforma monetară: „Când Gabriel Bethlen a văzut ce neorânduiești s-au ivit din pricina banilor răi pe care-i bătuse în ultimii 3-4 ani și că locuitorii țării, mai ales orașenii și meseriașii, au ajuns în mare sărăcie din pricina multelor îngrădiri [de prețuri] puse să se bată bani mai buni, în primul rând groși de trei, care au și astăzi aceeași valoare cu cei polonezi. Apoi a hotărât ca monedele de cinci și banii mărunți din 1620 încoace să fie scoși din folosință (*Cassieren*), spre o mai mare pagubă și micșorare a valorii lor, astfel încât o monedă de cinci scăzuse la 1 fenig. Astfel, cei bogați au schimbat toți banii celor săraci la valoarea aceasta. Acești bani au fost apoi din nou schimbați de către popoarele străine, ca grecii și alții și duși în Turcia și Polonia și schimbați pe mărfuri. Ca urmare,

⁶⁹ V. Umlauf, *Criterii de ordin heraldic pentru determinarea domnitorilor emitenți în epoca medievală a numismaticii românești*, BSNR, 75-76, 1981-1982, p. 315.

⁷⁰ Pentru baterea monedelor în Transilvania în secolul al XVII-lea, vezi A. Sășianu, *Tehnologie și artă monetară transilvăneană în sec. XVII*, Crisia, 6, 1976, p. 249-263.

⁷¹ F. Pap, *Trăsăturile distinctive ale monetăriei transilvane*, CN, 8, 2002, p. 263-272.

⁷² L. Huszár, *The art of coinage in Hungary*, Budapesta, 1963, p. 27-28.

⁷³ L. Huszár, *Bethlen . . .*, p. 19.

⁷⁴ EOE VII 1881, XV, 12-25 aprilie 1618, p. 87.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 88.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, LXXXIII, 5-26 mai 1619, p. 511-531.

⁷⁸ *Ibidem*, XVII, 5-26 mai 1619, p. 103.

⁷⁹ *Ibidem*, XV, 12-25 aprilie 1618, p. 88.

monedele s-au pierdut și au fost ascunse în așa fel, încât din marele număr de monede, abia câte una mai vede lumina zilei. Aurarul Tegel a înghițit în foc, de asemenea, destul de multe”⁸⁰.

După reforma monetară, într-o Dietă din anul 1625⁸¹ a fost analizată situația creată de cantitatea mare de „bani contrafăcuți” care încă se mai aflau pe piața monetară din Transilvania, aducând un prejudiciu imens, mai ales celor săraci. Sunt vehiculate sume impresionante de monede false⁸².

CONCLUZII

Criza monetară din Transilvania din prima parte a secolului al XVII-lea a fost depășită foarte greu, în urma mai multor întâlniri ale dietelor în care s-au luat măsuri drastice împotriva falsificatorilor și a „traficantilor” de monede. Atelierele monetare erau mutate destul de des dintr-un oraș în altul, motivul fiind stoparea și prevenirea falsificării. De menționat este faptul că nu sunt cunoscute documente care să ateste pedepse primite de meșteri monetari sau de alți demnitari pentru falsificarea de monede.

Principalele schimbări petrecute în timpul reformei monetare au fost stoparea parțială a falsificării de monede și modificarea parametrilor acestora. Au fost închise o mare parte din monetăriile transilvănene, singura cu drept de emiteră în intervalul 1623-1629 fiind cea de la Baia Mare, unde se băteau în special piese de valoare mică. Marea majoritate a monedelor puse în circulație în perioada menționată aparțin monetăriei de la Kassau (Cașovia). Trebuie precizat că în Transilvania s-au falsificat monede și după reforma monetară, în monetăria de la Baia Mare, care bătea dinari și groși de cupru, dar și piese de ¼ ducat cu ștanță de dinar.

Criza monetară transilvăneană din primele trei decenii ale secolului al XVII-lea a continuat și mai târziu, până după jumătatea secolului, însă la proporții mai mici, fiind eliminate o bună parte din cauzele care au dus la falsificarea de monede pe scară largă și la decăderea monetăriilor locale.

⁸⁰ G. Kraus, *Cronica* . . . , p. 60; aurarul Tegel nu a existat ca persoană, în acest context termenul se referă la operațiile de topire făcute de aurari. „Tiegel” era vasul în care se topeau metalele.

⁸¹ EOE VIII 1882, V, 1-29 mai 1625, p. 48-60.

⁸² *Ibidem*, p. 50.

Tabelul I. Monedele bătute în monetăriile din Transilvania în perioada 1600-1609.

Emitent	Nominal	Anul de baterie	Monetăria	Bibliografie
Orașul Brașov (dependent de Sigismund Bathory)	2 taleri (pătrat)	1601	Brașov	RNMES p. 43, nr. 5/1.
	taler (rotund)			Popa 1, 3; RNMES p. 43, nr. 6/1.
	taler (pătrat)			Resch 1-4; RNMES p. 43, nr. 7/1.
	taler (hexagonal)			Popa 4.
	taler (AR aurit)			Popa 2.
	½ taler (pătrat)			RNMES p. 43, nr. 9/1.
	gulden	Resch 5.		
	taler (rotund)	1602		Popa 5-12, 15, 18-20; RNMES p. 43, nr. 6/2.
	taler (pătrat)			Popa 14, 21.
taler (hexagonal)	Popa 12-13, 16-17.			
Rudolf al II-lea	3 ducați ⁸³	1605	Cluj	Resch 11.
	ducat	1604		Hess 329; Resch 9-10.
		1605		Resch 12.
Orașul Sibiu (dependent de împăratul Rudolf al II-lea)	10 ducați	1605	Sibiu	Resch 1-2a; RNMES p. 46, nr. 1/1.
	5 ducați			Resch 3-4; RNMES p. 46, nr. 2/1.
	3 ducați			RNMES p. 46, nr. 3/1.
	2 ducați			RNMES p. 46, nr. 4/1.
	ducat			Resch 5; RNMES p. 46, nr. 5/1.
	2 taleri			Resch 6; RNMES p. 46, nr. 6/1.
	1½ taler			Resch 7; RNMES p. 46, nr. 7/1.
	taler			Resch 8-10; MBR 641; Velter 113; RNMES p. 46, nr. 8/1.
	½ taler			RNMES p. 46, nr. 9/1.
	gulden			Resch 11.

⁸³ Piesa de 3 ducați bătută pentru împăratul Rudolf al II-lea în monetăria de la Cluj ridică anumite semne de întrebare în privința autenticității ei, deoarece cântărește 10,4 grame, mult

mai puțin decât o piesă de 1 ducat emisă în aceeași perioadă (Resch, p. 48, nr. 11).

Moise Székely	10 ducați	1603	Cluj	Resch 1; RNMES p. 16, nr. 1/1.
	ducat			RNMES p. 16, nr. 2/1.
	taler			Velter 112.
Stephan Bocskai	10 ducați	1605	Baia Mare	RNMES p. 16, nr. 1/2.
		1606	Sibiu	Resch 27; RNMES p. 17, nr. 1/3.
	6 ducați	1605	Baia Mare	RNMES p. 16, nr. 2/2.
	4 ducați	1606	Sibiu	Resch 31; RNMES p. 17, nr. 4/3.
			Cluj	Hess 342; Resch 32; RNMES p. 17, nr. 5/3.
	Sibiu		RNMES p. 17, nr. 5/3.	
	ducat	1605	Baia Mare	Resch 4; RNMES p. 16, nr. 6/2.
		1606	Cluj	Hess 343-349; Resch 33-42; RNMES p. 17, nr. 6/3.
			Sibiu	Resch 46; RNMES p. 17, nr. 6/3.
	1½ taler	1605	Baia Mare	Resch 7-8; RNMES p. 16, nr. 11/2.
	taler			Hess 364, 366-369; Resch 14-19; RNMES p. 16, nr. 12/2.
	6 groși	1606	Sibiu	Hess 371-373; Resch 49-58; RNMES p. 17, nr. 12/3.
Hess 367; Resch 62-64; RNMES p. 17, nr. 15/3.				
Sigismund Rakoczi	10 ducați	1607	Cluj	RNMES p. 17, nr. 1/1.
	ducat	1607		Hess 417; Resch 2; RNMES p. 17, nr. 2/1.
		1608		Resch 4.
	¼ ducat	1607		RNMES p. 17, nr. 3/1.
		1608		Resch 5.
	taler	1607		RNMES p. 17, nr. 4/1.
	½ taler			RNMES p. 17, nr. 5/1.
denar	RNMES p. 17, nr. 6/1.			

Gabriel Báthory	10 ducați	1609	Baia Mare	Hess 420, 423; Resch 16, 18.
			Cluj	Hess 422, 424-425; Resch 17, 19-20.
	ducat			Veler 149; RNMES p. 18, nr. 7/2.
	1½ taler (pătrat)			RNMES p. 18, nr. 10/2.
	taler		Baia Mare	Hess 451; Resch 21-22.
				Hess 452-462; Resch 23-35; Velter 150-152; RNMES p. 18, nr. 11/2.
		Hess 500; Resch 14; RNMES p. 18, nr. 15/1.		
	groș	Hess 501-504; Resch 62-65; RNMES p. 18, nr. 15/2.		
		1608		
		1609		

Tabelul II. Monedele bătute în monetăriile din Transilvania în perioada 1610-1613.

Monetăria	1610	1611	1612	1613	fără an
Baia Mare				6 ducați	
	5 ducați				
	4 ducați				
	ducat	ducat	ducat	ducat	
			½ ducat		
	¼ ducat		¼ ducat		
	3 groși				
	groși lați				
	groș	groș	groș	groș	
		groși argințați	groși argințați		
	groși de cupru				
Sibiu		10 ducați	10 ducați	10 ducați	
		10 ducați unifață			
			8 ducați		
		ducat		ducat	
				¼ ducat	
		gulden			
		gulden de necesitate			

		gulden unifață			
		taler	taler	taler	
		taler de necesitate			
		taler de necesitate unifață			
		½ taler			
		4 groși			
		3 groși (pătrat)			
		3 groși	3 groși	3 groși	
		groș	groș		
			groși argințați		
			groși de cupru		
		dinar	dinar	dinar	
Brașov			10 ducați		
			ducat	ducat	
			ducat (pătrat)		
			2 taleri (hexagonal)		
			2 taleri (pătrat)		
			2 taleri (rotund)		
			taler		
			taler de necesitate		
			½ taler		
			gulden		
			3 groși	3 groși	3 groși
			groș	groș	groș
Cluj	2 ducați		2 ducați	2 ducați	
		ducat	ducat	ducat	ducat
Alba Iulia	3 groși	3 groși		3 groși	
Șeica Mică	ducat				
	3 groși				

Tabelul III. Monedele bătute în ateliere monetare transilvănene necunoscute în perioada 1605-1627.

Emitent	Nominal	Anul de batere	Bibliografie
Stephan Bocskai	10 ducați	1605	Resch 1-3; RNMES p. 16, nr. 1/2.
		1606	Resch 28-29; RNMES p. 16, nr. 1/3.
	6 ducați	1606	RNMES p. 16, nr. 2/3.
	5 ducați	1605	RNMES p. 16, nr. 3/2.
		1606	Resch 30; RNMES p. 16, nr. 3/3.
	ducat	1605	Resch 5-6; RNMES p. 16, nr. 6/2.
		1606	Hess 352; Resch 43-45; RNMES p. 16, nr. 6/3.
		1607	Hess 353-354; Resch 98-99; RNMES p. 16, nr. 6/4.
	½ ducat	1606	Resch 46a; RNMES p. 16, nr. 7/3.
	¼ ducat	1606	Hess 357; Resch 47; RNMES p. 16, nr. 8/3.
	2 taleri	1605	Resch 6a; RNMES p. 16, nr. 9/2.
		1606	Hess 358; Resch 48.
	2 taleri (pătrat)	1606	RNMES p. 16, nr. 9/3.
	1½ taler	1606	RNMES p. 16, nr. 10/3.
	taler	1605	Hess 365, 360, 370; Resch 9-13; RNMES p. 16, nr. 12/2.
		1606	Resch 55var; MBR 710; Velter 121; RNMES p. 16, nr. 12/3.
	½ taler	1605	RNMES p. 16, nr. 13/2.
		1606	RNMES p. 16, nr. 13/3.
	⅓ taler ?	1606	RNMES p. 16, nr. 14/3.
	3 gulden	1606	Resch 59.
	2 gulden	1606	Hess 374; Resch 60-60a.
	gulden	1605	Resch 19a.
	„piesă de argint” ⁸⁴	1606	Hess 375; Resch 61.
3 groși	1605	Hess 377-380; Resch 20-26; MBR 675var; Velter 117; RNMES p. 16, nr. 16/2.	
	1606	Hess 387-391, 393-394; Resch 65-97; RNMES p. 16, nr. 16/3.	
	1607	Resch 101-125; Velter 134-146; RNMES p. 16, nr. 16/4.	

⁸⁴ *Silberstück* – monedă de argint bătută de Stehphan Bocskai diametrul de 30 mm. Sunt cunoscute două astfel de piese (Hess într-o monetărie necunoscută, având greutatea de 9,8 g și 375; Resch 61).

		1608	Hess 405-412; Resch 126-137; RNMES p. 16, nr. 16/5.
		1609	Hess 413-415; Resch 138-140; RNMES p. 16, nr. 16/6.
	3 groși (pătrat)	1607	Hess 404; Resch 100.
Sigismund Rakoczi	10 ducați	1607	Hess 416; Resch 1; MBR 809; Velter 147.
	taler	1607	Resch 3.
	gulden	1607	Resch 3A.
Gabriel Báthory	10 ducați	1609	Resch 15; RNMES p. 18, nr. 1/2.
		1610	RNMES p. 18, nr. 1/3.
	½ ducat	1612	Hess 445; Resch 160; RNMES p. 18, nr. 8/5.
		1613	Hess 448; Resch 197A; RNMES p. 18, nr. 8/6.
	¼ ducat	1609	RNMES p. 18, nr. 9/2.
		1610	RNMES p. 18, nr. 9/3.
		1612	Hess 446; Resch 161-162; RNMES p. 18, nr. 9/5.
		1613	Resch 198; RNMES p. 18, nr. 9/6.
	taler	1608	Hess 449-450; Resch 1-4; RNMES p. 18, nr. 11/1.
		1609	RNMES p. 18, nr. 11/2.
	½ taler	1608	RNMES p. 18, nr. 12/1.
		1609	RNMES p. 18, nr. 12/5.
	gulden	1608	Hess 463; Resch 5.
		1609	Resch 36.
	3 groși	1608	Resch 6-13; RNMES p. 18, nr. 13/1.
		1609	Hess 470-478; Resch 38-61; MBR 856, 859, 861, 874; Velter 153-161; RNMES p. 18, nr. 13/2.
		1610	Hess 483-484; Resch 74-88; MBR 905, 906var; Velter 163-164; RNMES p. 18, nr. 13/3.
		1611	Hess 486-487, 492; Resch 132-136; RNMES p. 18, nr. 13/4.
		1613	Hess 488; Resch 202-204; MBR 1062var, 1064; Velter 235-236; RNMES p. 18, nr. 13/6.
	3 groși pătrat	1609	Resch 37.

	groș	1610	RNMES p. 18, nr. 15/3.
		1611	RNMES p. 18, nr. 15/4.
		1612	RNMES p. 18, nr. 15/5.
	½ groș	1608	RNMES p. 18, nr. 16/1.
	„vierteldukaten”	1610	Hess 447; Resch 72-73.
Gabriel Bethlen	10 ducați	1616	Resch 12.
	ducat cu ștanță de dinar	1627	Resch 383.
	2 taleri pătrat cu ștanță de dinar	1627	Resch 384D-390.
	2 guldeni pătrat	1627	Resch 415.
	gulden	1621	Resch 134.
		1627	Resch 416.
	1½ gulden pătrat	1623	Resch 201.
	3 kreuzer	1622	Hess 787; Resch 193-193A.
	groși pătrat	1617	Resch 16.
	groș	1617	Resch 17-21.
1625		Resch 300-301.	
dinar	1621	RNMES p. 24, nr. 25/9.	

Contributions concerning the monetary crises in the first three decades of the 17th century in Transylvania and the monetary reform of Gabriel Bethlen

ABSTRACT

Both the political and economic situations from the first three decades of the 17th century in Transylvania have had as a consequence a decrease in the monetary production and coins forgery in great quantities. The time period from 1600 to 1609 has as main trait, from the monetary point of view, a very small production of coins concerning the Baia Mare, Sibiu and Cluj mints. In 1609, Transylvanian Diet took the decision that between 1610 and 1613 Baia Mare would be the only place with the right for striking coins. The decision wasn't taken into account and there were six mints (Baia Mare, Sibiu, Brașov, Cluj, Alba Iulia and Șeica Mică) which struck 41 different monetary types. There were also a wide range of coins that were struck in one or more unknown mints.

The above described situation was hardly stopped through Gabriel Bethlen's monetary reform. The proposed monetary changes were approved by the Transylvanian Diet gathered at 12-15 of April 1618 and they were probably implemented later, in two terms. One of the most important measures that the prince took in line with the reformation of the Transylvanian monetary system, as well as for a more efficient monetary production, was the request and the approval of the Transylvanian Diet to bring alien craftsmen, who benefited from many privileges in Transylvania.

The monetary crises couldn't be totally overcome but, as a result of several meetings of the Transylvanian Diet there were taken severe measures against the coin forgers and "traffickers". The mints were very often moved from a town to another in order to prevent monetary forgery. The difficult monetary situation that characterized Transylvania during the first three decades of the 17th century continued later to the middle of the century in smaller proportions as the measures imposed lead both to the prevention of coins forgery at large scale and of the decay of local mints.

FIGURES CAPTION

Fig. 1. Distribution of the coin types struck in the Transylvanian mints in the period 1610-1613.

Table I. Coins struck in the Transylvanian mints in the period 1600-1609.

Table II. Coins struck in the Transylvanian mints in the period 1610-1613.

Table III. Coins minted in Transylvanian unknown mints in the period 1605-1627.

